

*A rossz
esztétikája*

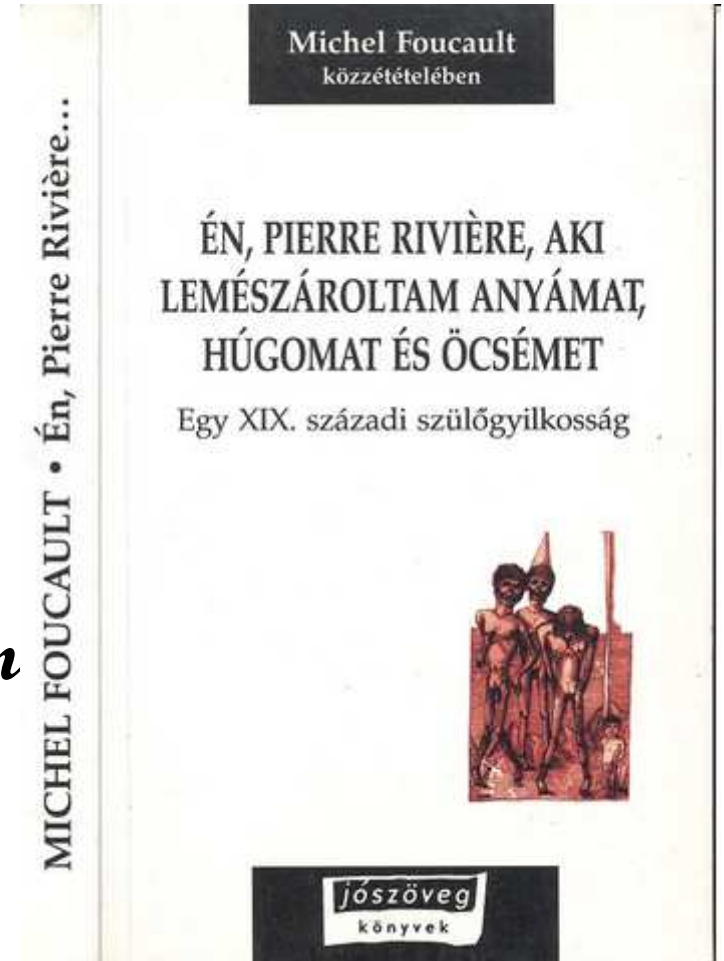
Csepeli György

*Siófok
2010. június 4.*

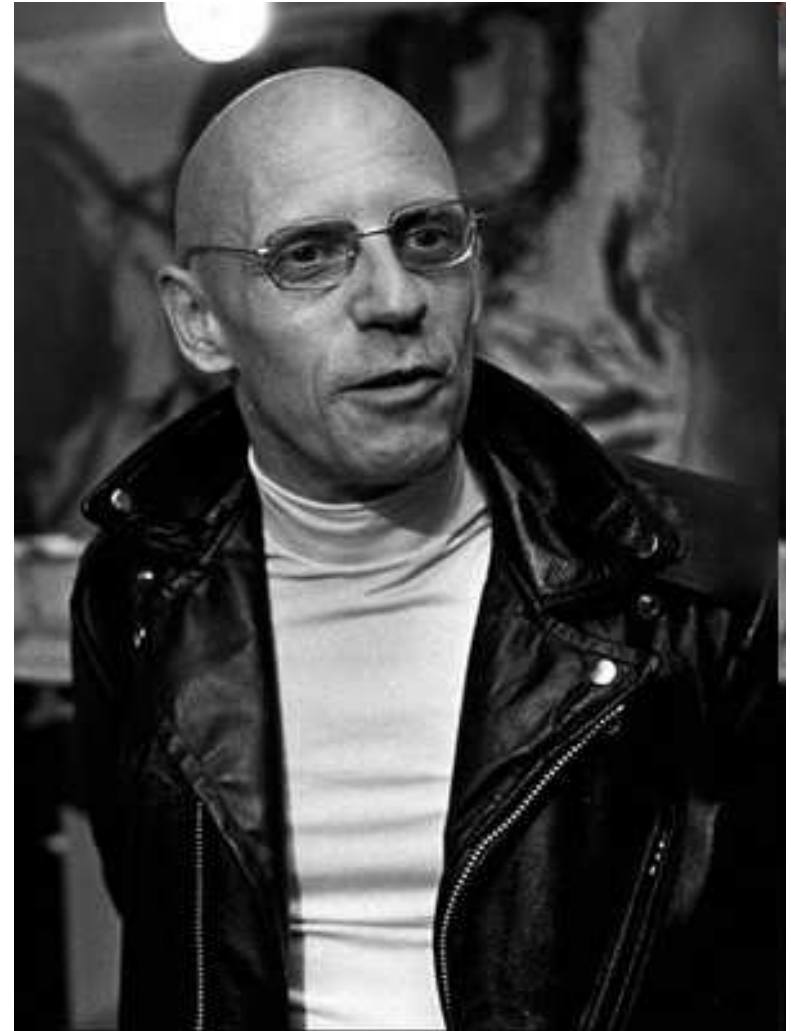
Az eset

- *1835, június 3, Aunay község
Fauctrie nevű faluja, három holttest
egy házban*
- *„Én, Pierre Riviere, aki
lemészároltam anyámat, húgomat és
öcsémet”
„...fogtam a sarlót, bementem anyám
házába és véghez vittem ezt a
borzalmas bűntényt, anyámmal
kezdtem, azután nővéremmel és az
öcsémrel végeztem, utána újabb
ütéseket mértem rájuk.”*

„Documentum monumentum”

- *Michel Foucault 1973-ban közzéteszi az 1836-ban írt visszaemlékezést*
- *a memoár „különleges szépsége”*

Előjelek

- *a narratíva időperspektívája (jövő időben írja le a múlt időt)*
- *különös dolgok (káposzta-katonákkal végzett hadgyakorlatok)*
- *rettegés a vérfertőzéstől, írtózás a szerelemtől*
- *apja iránti imádata*
- *anyja iránti gyűlölete*

Dicsőégszomj

„Azt hittem, hogy nagy dicsőség számomra, ha ellenkezőleg gondolkodok, mint a bírám, mint az egész világ, azt képzeltem, hogy én vagyok Bonaparte 1815-ben. Azt is gondoltam, hogy ez az ember, Napoleon több ezer embert pusztított el, hogy hiú szeszélyeinek engedelmeskedjen, nem igazságos tehát, hogy élni hagyjak egy asszonyt, aki tönkreteszi apám nyugalmaát és boldogságát. Láttam, hogy itt az alkalom, hogy felemelkedjek, hogy megismerjék a nevemet mindenütt, hogy halálommal dicsőség övezzen, és hogy a jövőben elismerjék eszméimet a védelmemre keljenek. Ezért aztán meghoztam sötét elhatározásomat.”

Anaximandrosz töredéke

- *a nyugati gondolkodás kezdete*
- *„kezdet még van” (Heidegger)*
- *„amikből keletkeznek a dolgok, azokba történik a pusztulásuk is szükségszerűen, mert büntetést és jóvátételt fizetnek egymásnak jogtalankodásukért az idő elrendelése szerint”*

A szöveg szépségének titka

A memoár nyugtalanító szépségének forrása az idősíkok ütközéséből kibontakozó Rossz tapasztalata, ami messze több, mint a konvencionális értelemben vett „bűn”.

Riviere előre hozta a Rosszat, magának kisajátítva az Idő privilégiumát. Mint írja: „tökéletesen elfelejtkeztem a tanításról, hogy tisztelni kell anyámat, nővéremet és öcsémet, csak azt láttam, hogy apám veszett kutyák vagy barbárok prédájává vált, akik ellen fegyverrel kell harcolnom, pedig a vallás tiltja ezeket a dolgokat, de a parancsolatok kimentek a fejemből, sőt mintha Isten éppen ezt várta volna el tőlem, és mintha az Ő nevében szolgáltattam volna igazságot, nagyon is jól ismertem az emberek és a rendőrség törvényeit, de úgy hittem, én okosabb vagyok náluk, mert az Ő törvényeik aljasok és szégyentelenek. Olvastam a római történelemről és láttam, hogy a római törvények milyen jogokat adtak a férjeknek, rendelkezhetek feleségük és gyerekeik életével és halálával. Dacolni akartam a törvényekkel.”

A Rossz tapasztalata

Hasonló tapasztalat adja a többszörös visszaesőként életfogytiglanra ítélt Jean Genet önéletrajzi ihletésű irodalmi alkotásainak esztétikai erejét. Jean-Paul Sartre egy egész könyvet szentelt az utóbbi elnöki kegyelemmel szabadult Genet műveinek elemzésére. Sartre ugyanazt a költészetet hallja ki Genet szövegéből, mely Riviere memoárjából hallatszik. Sartre szerint „A Rossz tapasztalata fejedelmi cogito, amely a tudat előtt feltárja a Léttel szembeni különösségét.” Genet azt mondja, hogy „szörnyeteg akarok lenni, orkán, minden, ami emberi, idegen számomra, minden emberek alkotta törvényt megszegek, lábbal tiprok minden értéket, semmi, ami létezik, nem képes meghatározni engem és korlátozni, mindazonáltal létezem, én leszek a jeges fuwallat, amely elpusztít minden életet.”

Az anyagyilkosság archetipikus forgatókönyve

Pierre Riviere ugyan elképzelte „a harcosokat, akik meghalnak a hazáért és a királyért” s érezte, hogy „milyen nagyszerűek voltak a diákok 1814-ben, Párizs bevételekor” de tettét valójában azért követte el, mert apjában látta a királyt, akiért a véres áldozatot hozza. Anyját gyilkolta meg, ugyanúgy mint Oresztész Klütaimnést. A családon belüli gyilkos erőszak másik ideáltípusa az Oidipusz történet. Mindkét mitikus forgatókönyv elválaszthatatlan a nukleáris család születésétől, mely a vérségi kapcsolatokon alapuló nemzeti társadalom végét, s az új társadalomszervezési struktúra kezdetét jelzi, melynek eredményeként a formális kapcsolatok lehasadnak az informális kapcsolatokról. A mitikus homályba vesztett múlt azonban minden nemzedék életében visszatér. Nem véletlenül írja Riviere, hogy „képtelen voltam családom nőtagjaihoz közeledni és amikor azt hittem, hogy túl közel kerültem hozzájuk, jeleket adtam a kezemmel, hogy helyre hozzam a bűnt.”

A létezés nulla foka

Aki nem hallja, amit Pierre Riviere, Jean Genet s a Rossz megannyi hőse meghallott, az a bűnben pusztán etikai problémát lát, nem pedig a létezés nulla fokát, ahonnan nincs visszaút.

A Jó bűnkörétől szabadulni nem tudó etika kollektív kognitív disszonancia redukció terméke, mely nagyhatású eszköz arra, hogy a magukat bűntelennek tudók ne vegyenek tudomást az idő elrendelése szerint fizetendő jogtalankodás nyugtalanító következményeiről. Az etikai gondolkodás szerint a Rosszat mindig mások követik el, akik ha akarnának, jók is lehetnének.

Cesztés z projekt

A büntetés végrehajtás illetékes vezetőinek engedélyével felvettük a legközelebbi hozzátartozók ellen elkövetett cselekmények elkövetőivel a kapcsolatot, s megkértük őket arra, hogy mint Pierre, írják le Ők is, hogy mit és miért tettek.

Négy férfi vállalkozott memoár írásra. Mindegyikük esztétikai érvényű szöveget alkotott.

Egyikük sem „választotta” a rosszat. Zsákutcába kerültek. Mint Bataille írja „A törvény (a szabály) jó, maga a Jó (az a jó, amelynek révén a létező önnön fennmaradását biztosítja), de egy másik érték, a Rossz, a szabály megsértésének lehetőségéből következik. A törvénytörés félelmet kelt mint a halál, ugyanakkor vonz is, mintha létező csak gyengeségből ragaszkodna a fennmaradáshoz, mintha a túllépés ezzel szemben a követelt halál megvetését kívánná ki, mihelyt megszegték a törvényt.”

A „probléma”

Felnyílt a szemem és nem érdekelt semmi más, csak hogy megszabaduljak minden fájdalomtól, félelemtől, amit eddig átéltem és szabad lehessen, egyedül élhessek életem szerelmével, családot alapíthassak, saját döntéseket hozhassak, és végre éljek. Ez mind elérhetőnek tűnt egy pillanat alatt, egyetlen rossz gondolatra. Olyan gyorsan jöttek a gondolatok, az érzések, hogy időm sem volt átgondolnom az egészet. Apám és mostohaanyám gátolták a szabadságomat, és a többi vágyam. Szörnyűséget tettem, megöltem őket. Nem egyedül tettem, de akkor sem gondoltam végig mit teszünk. Csak szó nélkül el kellett volna mennem, otthagynom őket, de ezt nem mertem megtenni, féltem a következményektől. De inkább, azóta is attól félnék, nem nyomná a lelkem ez a szörnyű tett, és élnék boldogan a párommal. E helyett itt ülök Szegeden a 30 éves ítéletem, amiből eddig 8 év telt el. És rá kellett jönnöm, vesztés vagyok. Az lett, amit apámék ordítottak. Nem tudok járni sehova, be vagyok zárva, vagyis inkább elzárva a külvilágtól, ami a legjobban fáj, elválasztottak édesanyámtól, mostohaapámtól, húgomtól és szerelmemtől, akivel újra kezdhettem volna mindent, elválasztottak a barátoktól és szinte magától az élettől is. Csak az álmok és a vágyak maradtak számomra. A családon kívül, tudom idővel mindenki el fog hagyni, el fognak felejteni.

Anti-irodalom?

A felkérésre született szövegek anti-irodalmi művek. Nem olvasók számára születtek, szerzőik mint Riviere, kívül maradnak a történeten, melyet elmesélnek, miközben nélkülük a történet el sem kezdődhetett volna (nem is beszélve a végről.)

A rosszul strukturált probléma

A Rossz forrása mindegyik történet esetében merőben pragmatikus. A szerzők problémamegoldók, akik nem várták ki a sorukat az idő elrendelése szerint. Siettették az időt. A problémát a gyilkossággal, melyet elmondanak, meg is oldották, de a megoldott probléma helyett egy másik, egy félelmetesebb probléma keletkezett.

A közvetlen családtagjaik életét kioltó gyilkosok által megoldani akart eredeti probléma rosszul strukturált. Simon szerint a rosszul strukturált probléma abban különbözik a jól strukturált problémától, hogy olyan kifejezések segítségével határozzák meg azokat, amelyek kívül vannak a problémát magyarázó fogalmak körén. A rossz struktúra oka minden esetben a Jóhoz ragaszkodó én sajátos megtörettetése: ott gyenge az én, ahol erősnek kellett volna lennie, s ott lett erős, ahol más gyenge maradt volna. A következmény a Probléma megoldása a fennmaradást veszélyeztető közeli hozzátartozók meggyilkolása révén. A történeteknek nincs cselekvő alanya, az elkövetőt és áldozatot szenvedő szerkezet köti össze elválaszthatatlanul. A szöveg, mely mindezt megjeleníti, borzongatóan szép. De egy szövegnél több nincs.

Köszönöm a figyelmet!

www.csepe.li.hu